

MIJN GRAFSCHRIFT

HERBERT ACHTERNBUSCH

Amenhotep

Mijn naam is Amenhotep.

Mijn leraar was Amenophis, zoon van Hapu.

Ik kom niet uit een familie die al generaties lang schrijvers heeft voortgebracht.

Mijn oorsprong ligt in het goddelijke duister, in de wijsheid van onze god Thot.

Als Amenhotep duik ik op aan de kusten van de noordelijke zee.

's Morgens ging ik naar de boeren die zwoegden op hun velden.

Ik vroeg hen of ze mijn ouders wilden zijn.

Wilt gij mijn ouders zijn?

Wilt gij mijn ouders zijn?

Uitgeput ging ik 's avonds terug naar de zee en ik ging liggen in een kuil in het zand.

Op een dag legde een vrouw op het veld haar hand op mijn hoofd.

Wilt gij mijn moeder zijn, vroeg ik.

Ja, zei de vrouw,

ik heb alleen maar meisjes en ik wil graag een jongen zoals gij. Kom mee!

En ze nam mij mee naar haar dorp.

Zo begon de weg naar mijn bestaan als koninklijke schrijver van lagere rang.

Ik maakte me vertrouwd met het boek van God, ik erkende de macht van Thot en ik ging heel verstandig om met zijn geheimen, zodat ik alle problemen wist op te lossen en bij eender welke gelegenheid raad kon geven.

Maar het moeilijkst op te lossen is het eigen probleem, wat uiteindelijk alleen maar met het schrift lukt.

Seth kijkt op.

Seth

Welk teken?¹

Amenhotep

Het gebruikelijke.

---

¹ hiërogliefen: zie bijlage ... of <http://users.pandora.be/educyclopedia/education/ancientegyptwriting.htm>

Seth

Haas, met oren of zonder?

Amenhotep

Mét, gij dwaas.

Ik weet hoe zeldzaam het is om onszelf te beschrijven, want wij lopen allemaal liever vóór de ploeg uit, dan dat we achter de ploeg hangen in het zweet ons aanschijns.

De arbeid van de boeren wordt geminacht en slecht betaald. Kunstig bewerkte sieraden en fijne linnen stoffen kennen ze niet. Maar op de rug van de boeren verheft zich ons rijk en diens orde, waaraan nog niemand dierf te twijfelen. Zo wordt door iedereen vermeden dat de boer iets over zijn leven en zijn persoon te weten komt, of inzicht krijgt omtrent zijn lage sociale positie en zijn hard, uitzichtloos lot. Zijn smerige restanten worden aan de woestijn overgelaten, een ondiepe kuil in het zand. Geen steen getuigt van hem. Geen naam.

O! Waar hebben we namen voor in het leven, als ze in de dood niet meer van ons zijn! De boer is na zijn dood een korrel zand. Een grasspriet is meer. Een vissoep, een vogelpluim, een zandluis.

O, Osiris², van ons is alleen maar uw verdwijnen in de nacht, en het is moeilijk om u dankbaar te zijn omdat Gij in uw kar de zon terug in het daglicht trekt om de beenderen te roven van mensen gelijk wij.

Zo zit ik hier 's nachts op te schrijven wat iedereen weet in dit rijk aan de Nijl, maar waar nog niemand zich over heeft uitgesproken. Zijn onze harten dan van ijzer? Dat we de sprakeloze ontzetting van de boeren niet optekenen?

In den beginne is het graf. Dat hebben wij geleerd. In den beginne is de boer. In den beginne is er drek. In den beginne is er de belastinginvorderaar. En dan komt de boer, die niks heeft weg te geven, omdat de mussen alles hebben ingepikt. Alleen de boer zelf blijft over. Met een strik wordt er een korf zand rond zijn nek gebonden, die hem naar de grond trekt. Maar de boer is ook aan een paal vastgebonden, zodat de korf zand niet tot op de grond kan zakken. Zo wordt de boer met zijn neklast op het dorpsplein tot wanhoop gebracht. De wind droogt hem uit. De zon verbrandt hem. En de vernederingen van de voorbijgangers vreten hem aan.

---

² Osiris: de mummie-vormige god met de kroon van plantenstengels en struisvogelveren was eigenlijk een oogstvruchtbaarheidsgod. Zijn tegenpool was Seth. De strijd tussen deze twee was het begin van de Egyptische schepping en de daaruit volgende dood van Osiris en het ontstaan van het hiernamaals. Als koning in het dodenrijk had hij de koningsinsignes: de gesel en de kromstaf.

Bestond er ooit een vrijbrief voor boeren? Zelfs een koninklijke vrijbrief had de belastinginvorderaar direct verscheurd, zo ver van het hof.

Daarbij komt nog de oorlog, de steengroeve. Het ergste blijft het dorp. Maar het allerergste is de hut van de boer. De woonst van de boer heeft geen venster. De deur van de boer is een zwart gat. De kamer van de boer staat op aangestampde drek, daar hokken 's nachts de mannen, de vrouwen, de kinderen en het vee. Hier valt niks te stelen. Meer dan eens is de enige waterkruik gebroken. Als de boer 's morgens overeind komt, staat hij in stinkend afval, in beestenmest en mensenstront. Zijn kop kan hij niet heffen, want dan stoot hij door het dak.

En zo komt de boer aan zijn brandstof: met stront besmeurde kinderen verzamelen met hun handjes de hoopjes stront en gooien ze uiterst behendig en snel in een mand op hun rug, waaruit dan de fecaliën druppen. Deze kinderen kennen geen naam en geen bloem. Alleen wat schadelijk is kunnen ze benoemen, allemaal uit het dierenrijk, ongedierte.

Veel boeren zien slecht, hebben een oog verloren of zijn volledig blind. Allemaal lijden ze aan ontstoken, etterende ogen. Nog zie ik u, toch is uw mooie gestalte omgeven door etter, de etterrand aan mijn ogen.

Niemand verdient het om zich in de hitte af te sloven en 's avonds 80 centimeter lange wormen uit zijn aders te trekken. En dat voor niks anders dan brood, dat de boer verslindt, hoewel daardoor zijn tanden wegslijten, omdat het brood vermengd is met zand en stof.

Ziek is een boer altijd, maar als hij doodziek is, dient een kwakzalver hem kattenstront en ossengal toe, vermengd met de urine van een schrijver. Duizend keer heeft dit medicijn niet gewerkt, maar de boer gelooft in deze artsenij, zoals hij het toch ook niet merkt als zijn graanrantsoen met een verkeerde, te korte maat wordt afgemeten.

De boer neemt de dingen alleen maar waar als hij ze zelf ervaart.

Als hij zijn haar verliest, denkt hij alleen maar dat de zon heter is geworden. Als hij uit zijn dorp vlucht, denkt hij: er is iets veranderd. Voor hem, de zwakste onder alle zwakken, heeft het geen zin om op verandering te wachten. En omdat hij wordt veracht en afgeranseld, kan hij alleen maar verwachten om te worden doodgeslagen. Omdat niemand medelijden met hem heeft, kan niemand hem ook helpen.

Dat zijn mijn woorden.

Het vee wordt hoger geschat dan de boer, en hij is kwaad op zichzelf.

Ze grijpen niet allemaal naar de ploeg, zij die geen sandalen dragen, want ze weten niet hoe dat moet.

Door leeuwen omsingeld vlucht de boer de Nijl in. Door pure angst verblind, kan hij niet zeggen: daar zit een krokodil. Zo heeft hij zelfs in de seconde van zijn dood niet het minste besef gehad van wie hij nu eigenlijk voedt. En toch is geen boer in staat een aap te benijden, daar kan hij met zijn verstand niet bij.

Hebt ge dat?

Ja.

Kom Seth, niet schrijven en naar mij luisteren:

Als ge iets anders schrijft dan wat gebruikelijk is, wordt ge verstoten. Aan de rand van het moeras kunt ge dan met alleen uw grasmat achter de runderen hun gat lopen. Uw lendenschort zal van uw heupen rotten. Uw huid zal van uw beenderen rotten. Ge zult stinken. Al goed dat ge niet meer weet, wat er met uw beenderen gebeurt. Zelfs de honden kunnen daar niks meer mee aanvangen. Dus, spreek er nooit over, zeg nooit dat gij mijn tekst geschreven hebt. Ik heb hem zelf geschreven, en daarom moet hij foutloos zijn. Ik heb u, Seth, gekozen. Kunt ge dat in uw hart bewaren?

Seth

Waar ge ook wilt bewaar ik uw woorden.

Amenhotep

Verder dus.

Minder dan een hut is alleen nog de schuilplaats van riet. Maar niemand beseft zo goed dat hij nog leeft dan wie met een kuil in het zand tevreden moet zijn.

Nog erger dan aan zijn heer te zijn overgeleverd, is het om overgeleverd te zijn aan de die-naars, zodat de boer zegt: ik zal zelfs harder werken dan de heer vraagt. Het werk op het veld is nooit klaar, dat weet de boer. Zo zegt hij: ze zullen van onze arbeid horen, omdat die nooit verandert. En wanneer de boer sterft, kan hij nog altijd tegen zichzelf zeggen: wat moet er nu sterven? Wat sterft er nu aan u? Haha.

Wat voor teken hebt ge gekozen?

Goed!

Maar nu het kind in de kuil in het zand aan de zee.

Is het niet minder dan een korrel zand, niet minder dan een druppel water. Een korrel zand met haar op zou veel zijn, een druppel water met gevoel zou alles zijn. Maar een kind is niets. De **angst**³ heeft het kind al lang opgevreten. Zo'n kind is de angst zelf.

Dat is niet het godsteken.

Vermijd het teken voor bang, neem het teken voor angst.

Voor bang moet ge de krokodil nemen, maar voor angst de nacht, eindeloze nacht, die met de slang die kronkelt en blijft kronkelen.

Ja.

Wilt gij mijn ouders zijn? Ik wil uw moeder zijn. Toen had ik een moeder. Ik was haar jonkske. Ik moest geen mest gaan rapen voor de stoof. Ik kreeg een grasmat, die ik bij de stoof mocht leggen. Mijn moeder leerde mij een bezem binden. Ik mocht de stoof kuisen. Ik mocht de mest opstoken, die mijn zusters waren gaan rapen.

Ze waren amper van stront te onderscheiden. Hadden de hopen stront kunnen jammeren, dan had ik nog meer zusters rond mij gehad.

Wie tanden had, had tandpijn. Wie huid had, had schurft. Wie openingen had, etterde.

Mijn moeder peuterde de stront van mijn lijf. Eén keer per maand bestreek ze mijn wonden met een boomzalf. Met haar speeksel wreef ze veel vlekken van mijn vel. Ze knipte mijn aan elkaar geklitte haren.

Ik kon in de hut rechtop lopen, omdat ik nog te klein was om door het dak te stoten, ik was een vaardig lichaam geworden.

Wanneer de belastinginvorderaars kwamen, duwde mijn moeder me in de richting van de schrijver. Laat u aan hem zien, zei ze, loop heen en weer. Leun niet tegen de boom, sta niet krom, ge zijt geen worm meer. Met een handvol dure tafelolie had ze me ingewreven en op mijn kop had ze een lelie uitgeperst.

---

³ De auteur redeneert vanuit een verschil tussen "Angst" (irrationeel, abstract) en "Furcht" (objectgebonden, concreet) ... Het Nederlandse "angst" en "vrees" geeft dit verschil niet echt aan, vind ik, vandaar "bang voor" en "angst" ... we zijn bang voor een krokodil, we hebben angst voor de eeuwigheid ...

Hori heette de schrijver, die later nog koninklijk rekrutenschrijver zou worden, en uiteindelijk met de rang van hoofdbeambte stierf in Athribis.

Hoe heet gij, vroeg hij. Ik keek naar mijn moeder. Hij heet Amenhotep, heer, en hij is mijn oogappel, vrij van alle ongedierte. Kom dichterbij, zei hij. Hoe is uw naam, vroeg hij.

Ik stond voor hem, maar wel aan de grond genageld. Ik hunkerde naar mijn kuil in het zand aan de zee, zoals elke regendruppel lijkt te hunkeren naar de zee.

Hij trok me nog dichterbij hem toe. Ik bedoel de naam die ge uzelf hebt gegeven. Ik begreep hem niet, maar zijn woorden beroerden iets in mij, waardoor de toegang tot de hoogste ambten voor mij mogelijk leek. Schiet op, zei hij. Zijn hoofd bevond zich ter hoogte van mijn mond, en ik fluisterde in zijn oor: ik ben degene die de dingen kent. En opnieuw hunkerde ik naar mijn kuil in het zand, want ik was bang voor Hori's gelach.

Hij streek met zijn vrije hand over mijn voorhoofd en met zijn schrijfhand beroerde hij mijn achterste. Heerlijk, dat gevoel, hoe hij zijn schrijfveer door mijn bilspleet trok. Mijn ballen verrimpelden als een pas uitgekomen piepkuiken.

Schrijf dat maar op.

Ik kies dit beeld toch niet om iets over een piepkuiken mee te delen, dat kent toch iedereen, maar over een boerenjongen, die niemand schijnt te kennen.

Seth kijkt op en glimlacht vol begrip.

Amenhotep

Schrijf verder!

En mijn pietje kwam omhoog zoals een pas uit het ei gekropen krokodil zijn kopje heft. Als ge volgend jaar nog leeft, neem ik u mee naar de stad. Hij gaf me een suikerzoete dadel.

Een jaar lang had ik de pit altijd op zak als een amulet, om de dood te verjagen. Tijdens het langste jaar van mijn leven, dat nu volgde, stierf mijn moeder en ik moest oppassen om niet opnieuw te vervuilen. Ik wist alleen dat ik trouw moest blijven aan wat van mijn moeder is.

Zo zei ik elke keer voor ik in slaap viel tegen mezelf: moeder, ik wil uw naam kunnen schrijven, zodat ze kunnen zeggen dat gij geluk hebt gehad. Moeder, ik wil u dit schriftteken geven, zodat ge leeft als iemand u leest. Zodat uw oog fonkelt in de nacht waar de beesten wonen en mekaar alsmaar vreten.

Toen verscheen mijn moeder in mijn droom en ze zei: Amenhotep, gij moogt mij niet vergeten. Ik heb nu veel tijd om te wassen, veel meer dan dat ik had op aarde, tijdens mijn leven. Ik was maar en ik was maar, zodat niemand van mijn dierbaren door het firmament moet dwalen met een vuile onderbroek. Ja. Want van ons is de tijd, van ons is de eeuwigheid. Niemand mag zien dat ik deze wassteen in mijn hand hou, dat ik hem nu in mijn hand hou, behalve gij, mijn jonkske.

Toen ik de volgende ochtend wakker werd, had ik echt een steen in mijn hand.

Dat waren mijn eerste bezittingen: een dadelpit en een wassteen.

Met die steen probeerde ik mij proper te houden, maar het lukte niet zo goed. Mijn vader stuurde mij naar het veld en ontzegde mij alle voedsel. Hij sloeg me en trok mijn haar uit, wanneer ik niet meer jammerde, maar ik kon niet meer jammeren. Zelfs naar mijn kuil in het zand aan de zee wilde ik niet meer terug. Ik wilde van mezelf wegvliegen, zoals een zwerm vliegen van een hoop stront naar alle kanten wegvliegt, als we te dichtbij komen.

Ik was mijn dadelpit vergeten en de wassteen verloren. Ik trok het vuil aan, zoals een hoop stront de vliegen. Toen in mijn droom opnieuw mijn moeder verscheen, dacht ik dat ik dood was. Ze zei: Amenhotep, eet toch een paar sesamkoeken. Ge zijt zo bleek, zo mager, zo vol wonden onder al dat vuil. Ge kunt niet meer achter het buffelspan lopen. Ge verdraagt de hitte niet meer. Uw hoofd is te zwaar voor u. Uw kruis / rug is te zwaar voor u. Uw knieën zijn te zwaar voor u. Ge denkt dat uw duim nooit meer geneest. En als hij toch geneest, denkt ge dat hij altijd pijn zal doen.

Kijk moeder, zei ik, dit is het schriftteken voor duim. En dat wil zeggen: uw duim.

Toen lachte mijn moeder en ze zei: en heel de wereld moet dat weten, dat de moeder van Amenhotep een duim heeft?

Toen kwam mijn vader er tussen, hij riep: wees nu toch eens eindelijk stil, zodat ik de jakhalzen kan horen! Wie niet naar de jakhalzen luistert, past niet goed op de geiten. Wie vult zijn maag met uw gebabbel! Wie tijd heeft, kan zelfs naar de Nijl luisteren. Gij domkoppen! Ge denkt dat ge ergens recht op hebt, dat de dingen vanzelf op u af komen. Niks van, ge moet er zelf op af – als ge tijd hebt. Naar ons komen alleen de jakhalzen. Zij willen van ons ook alleen maar iets om op te vreten, de geitjes willen ze.

Toen zei ik, Amenhotep: ik ga naar buiten om de jakhalzen weg te jagen. En mijn moeder maande mij aan niet te vergeten te spuwen in de linkerhoek van mijn kamer, zodat ik de weg terug niet meer zou vinden.

Ik zei terwijl ik buitenging: ik ga. Ik ga. Bang word ik toch, wat ik ook doe.

Wat zouden we toch graag een vreemde macht boven ons hebben, die ons stuurt en leidt. Maar we hebben geen macht boven ons, al bij al.

Ik heb alle boeken gelezen, die in de archieven van het levenshuis staan. Ik kende Pujemre, de overste van de geheimen der godsworden in de tempel van Amon in Karnak. Ook met Chaemwese⁴ was ik vertrouwd, hij was de wereldster van de hiërogliefen, hij heeft zich aan zijn hoge opleiding vastgeklampt maar is aan lager wal geraakt. Veel van wat de doden lezen om moed te scheppen bij hun gevaarlijke gang door het hiernamaals heeft hij gelezen. Maar hemzelf heeft geen woord geholpen, zijn houding liet hem niet toe openlijk wanhopig te worden.

Bespaar me de grafzerkteksten. Weet dat de krokodillen u niet zullen begeleiden, maar de angst voor de krokodillen zal altijd blijven. En als we ze met de heilige schrifttekens willen uitbannen, dan staat het voor mij vast dat we ze dan juist naar ons toe roepen. Wij schrijvers voeden niets dan de angst, en troost bestaat niet voor mensen zoals wij.

En toch, als ge nu eens eerst het gewicht van de taal opheft, dan is ze niet meer moeilijk.

Maar vooralsnog leefde ik nog met de geiten onder de open hemel en ik kwam nooit meer in het stankhol van mijn ouders. Ik deed wat de geiten doen, die toch ook niet vervuild zijn. Ze likten mij af, omdat ik zout op mij had. Toen leerde ik wat lachen is.

De mensen beweerden dat ik mekkerde als de geiten, maar ik lachte. En wanneer het later zo dikwijls niet gepast was om met mijn gezicht te lachen, lachte ik met mijn buik. En sedert ik oud ben, kan ik ook met mijn beverige benen lachen.

Eindelijk kwam Hori na het dorsen terug. Het duurde een eeuwigheid eer ze hem in een draagstoel naar hier hadden gebracht.

Nu was Hori een advocaatje dat niks afwist van de goddelijke dingen die – volgens de mensen – de wereld bijeenhouden. Ze hebben hem ook een schrijfrol vol gegevens over de boekhouding meegegeven in zijn graf. Hori dronk graag bier, ook wel eens meer dan een glas teveel, dus heb ik hem bier meegegeven in zijn grafkamer en aan de muur heb ik de goden met de beestenkoppen gevraagd om met hem samen bier te drinken, want als hij al dat bier alleen opdronk, bestond het gevaar dat hij hen, de goden met de beestenkoppen, niet meer zou kennen of op zijn minst niet meer uit elkaar zou kunnen houden.

---

⁴ Chaemwese: lievelingszoon van farao Ramses II, hij was een geleerde en een magiër.

Zo denken de mensen dat ze naar de goden gaan en ze denken zelfs dat de goden hen nog gaan tegemoetkomen ook.

Hori herkende mij niet meer. Hij liet naar Amenhotep vragen. Toen stonden er vijftien Amenhoteppen op het dorpsplein, en Hori herkende mij niet onder hen. De jongens moesten zich allemaal voor hem omdraaien en hij koos die met de mooiste billen. Dat was ik. Hij nam me mee. Nu kreeg ik heerlijkheden te zien. Urenlang moest ik met mijn achterwerk op een staaf balanceren zodat er zich bevallige spieren zouden ontwikkelen. Ik kreeg een zilveren kettinkje rond mijn buik. Mijn eerste schaamharen werden bewaard vlakbij de huisparfums in een luciferdoosje bezet met turkooizen uit de Sinaï.

De eerste jaren leerde ik goed, vrij van elke gedachte. Maar het duurde het langst om aan sandalen gewoon te worden.

Een slok bier zou nu deugd doen.

Seth

Ge hebt uitdrukkelijk gezegd dat we vandaag niet met bier naar de Nijl gaan.

Amenhotep.

Ik heb genoeg bier gedronken. Zelden krijgt de boer bier. Om vrouwen heb ik nooit veel gegeven, maar bier heb ik altijd heel graag gedronken. Bier was een deel van mij. Zonder bier waren mijn gedachten niet zo doorgesloten, en 't is maar de vraag of dat wel goed was.

Nu we met de graftempel van onze Thutmosis in Thebe klaar zijn, zie ik niets meer voor mij. Durf gerust de goddelijke tekens te verbinden met de naam van uw oude leraar.

Ik benijd de farao niet om zijn sarcofaag.

Gij weet van wie ik écht hield, haar naam mogen we niet meer gebruiken, onze Makare, Hatshepsut, de koningin der koningen. Voor altijd moet ze verzwegen worden.

Laat mij dan vertellen over het meisje, dat ik de onopvallende naam Psut gaf. Zij was de gebeurtenis van mijn leven, schrijf paard. Afgezien van de tweede gebeurtenis van mijn leven, die men zelf is, schrijf uil!

Schrijf nu op wat ik tegen Psut zei, hier niet ver vandaan trouwens, waar ik met haar samen was. Zo sprak ik: uw voldoening maakt het voor mij zo moeilijk om zelf voldaan te zijn. Als gij een droom had die ik mee kon dromen, dan moest ik niet alles verwerpen wat ik heb meegereggen, dan kon ik rustig leven, op mijn gemak, dan moest ik niet in mezelf blijven wroeten, dan moest ik niet blijven zoeken naar wat ik niet vind.

Mij rest alleen het schrift.

Brood smaakt vers het lekkerst. Daarna wordt het hard en gevaarlijk voor uw tanden. Zo is het ook met het schrift. Pas geschreven verblijdt het de ogen van de schrijver en bevredigt het zijn honger naar ik weet niet wat. Maar oud geworden, verwacht het schrift de lezer, het mat zijn hersens af en het vermenigvuldigt zijn gedachten, die allemaal nergens voor deugen.

Daar, een hagedis, mooi, maar binnen tien jaar wil ik die niet meer zien.

Seth

Dan zijn er andere hagedissen.

Amenhotep

Precies. En gij denkt dat uw schrift langer dan uw tijd kan blijven boeien? Wij praten en schrijven alsof riet de grond in groeit, wat natuurlijk nooit gebeurt. Maar wat is onze duur naast de duur van de boeren? Woordschoppen denken we te hebben. We schrijven "Hapi⁵, het goddelijke hoogwater", en we zeggen: kijk, we werken toch? Maar wij moeten geen veld bewaken en we worden niet bewaakt door de belastinginspecteurs.

Weet ge wat een pakezel is die bezwijkt, en gij in zijn plaats zelf de last moet dragen?

Voor de productie van fijn linnen zijn de groene stengels van het nog bloeiende vlas het meest geschikt, dat is aangenaam om te weten. Maar zoek drie dagen naar uw os, tot ge hem dood in het moeras vindt en er niet veel meer van hem over is. De jakhalzen hebben hem opgevreten.

Zo ongeveer sprak ik tot Psut.

En Psut sprak zo:

Gij, Amenhotep, gij schrijft in het graf toch niet hoe het was. Ge roemt (**niet**), wanneer er schande was. En ge geeft de honger **geen** kleed van overvloed. En een slak rent in eender welk graf, alsof niemand nog wist hoe traag ze voortgleed op haar weg.

Ik sprak: denkt ge dat ik het niet weet, dat de lendendoek van de boer van zijn lijf wordt getrokken, dat hij op de grond wordt geworpen, geboeid, afgeranseld en dat hij wordt doodgeslagen, zodat de andere boeren de pijn op voorhand voelen.

Waar worden deuren aangebracht en waar niet?

---

⁵ Hapi: een god van de Nijl, één van de zonen van Horus. Hapi stond voor de vruchtbaarheid van Egypte door de overstromingen van de Nijl. Hij werd afgebeeld als een weldoervoed man met vrouwelijke borsten en een kroon van papyrus- of lotusplanten.

Wat neem ik mee in het graf? Mooie momenten en een paar vragen. De eeuwigheid blijft voor ons afgesloten.

Ik zal altijd maar in een huis met twee kamers wonen, zei ik tegen Psut. Ik schrijf ter ere van u. Ik schrijf u de hemel in. Zoals de hoveling Wepemnefert zich in zijn graf in Giza liet afbeelden bij het opstellen van zijn testament, zo wil ik herinnerd worden met een tafel en een vis, twee met stro bespannen stoelen, en een met huiden bespannen bed. Eén kamer, daar zal het altijd bij blijven, geen kostbaar aardewerk.

Maar zo nu en dan is het voor mij mogelijk om de farao persoonlijk te zien en rechtstreeks enkele woorden met hem te wisselen. Omdat ik afkomstig ben uit een kuil in het zand aan de zee, moet ik hem altijd vertellen over de gelukkige omstandigheden die mijn leven hebben begeleid sedert Hori mij koos als zijn speelknaapje en mij het schrijven leerde.

Nadat ik rapporten over expedities naar mijnen en steengroeven had geschreven, zei ik tegen Hori: ik wil in de tempel schrijven. Aanspraak voor de goden. Want ze zeggen toch niks zonder ons. En over ons wil ik schrijven.

Hori, hebt gij dan geen hart, waarmee ge kunt praten? Mijn hart vertelt mij alles. Niet alleen maar in mijn grafkamer moet alles staan. Alles wat ik weet, alles wat ik heb ervaren, bijvoorbeeld bij de vlucht van de witte ganzen. Wanneer ze met krachtige slagen in de Nijl dreigden te vallen en toch zo moeiteloos op de andere oever achter de bomen verdwenen. Ach, waarom doet het pijn om daar aan te denken? Waarom toch, mijn geliefde leraar Hori, nu, terwijl ik zo jong ben en voor u sta en uw wimperopslag drink? En hoeveel pijn zal het dan doen, wanneer ik als bejaarde op de grasmat lig? Bejaarden zeggen dat alles pijn doet wanneer ze op de grasmat liggen, dat ze zich helemaal niet omdraaien, ook al willen ze water drinken uit de kruik op de grond. Ze hebben het over lichaam. Maar er doet veel meer pijn. Gewoonweg alles, wat dat ook mag zijn.

Ik heb zo veel in mij dat ik niet kan verdragen, alleen, ik moet het kunnen uiten. Dat is niet simpel, want wie ben ik? Wie ben ik, dat ik mijn stem verhef en wensen kenbaar maak in het midden van de tijd?

Ik vind ons brood lekker, ik eet het graag, maar niet zo graag, als bestond er niks anders. 'ne Keer 'ne vis, 'ne keer 'ne vogel. Hoe moet ge eeuwig voortleven, als ge alleen maar brood eet? Wij zien toch dat zij die alles eten, eeuwig voortleven in hun graven.

Maar ik denk aan de moeizame vlucht van de ganzen. Denkt ge niet, Hori, zo sprak ik, Amenhotep, dat ge op één of andere manier meevliegt, als ge één keer gans hebt gegeten?

Zo zei ik het ook tegen Psut, daar in de buurt, wat ik tegen Hori gezegd heb. Ik weet het niet, zei Psut. Kus me! In de vlucht, zei ik, worden de dikke sluiers van de middaghitte verscheurd. In de vlucht zou ik heel dicht bij de farao kunnen zijn, door over zijn graf te vliegen. In de vlucht zou ik een beetje kunnen meegenieten van het eeuwige leven van de farao. Een beetje, heel kort, een wimperopslag, mooie, allermooiste Psut.

Zo bracht mijn eerste leraar Hori mij via de bouwmeester Kha⁶ naar mijn leraar Amenophis in de tempelschool van Luxor. Maar dat betekende ook afscheid nemen van Psut.

Zo iemand die de ambachtslieden aanwijzingen geeft, wil ik worden, zei ik tegen Psut, daarom moet ik van u weggaan. De farao zal met mij spreken.

Weet ge, geliefde Psut, wat mijn hart zo bedroeft? Psut weende. Mijn hart, zei ik, is omgewoeld zoals modder door wormen. Ik geraak de verschrikkelijke gedachte niet kwijt: omdat wij aan de Nijl wonen en omdat wij van de Nijl leven, kunnen onze harten niks anders bevatten dan Nijlmodder die uitdroogt in de zon. Wij zijn toch geen planten, die vochtige modder nodig hebben. Maar wat zijn we dan wel? Wat zijn we dan wel ...

Ach Psut, gij zijt zo blauw als de nacht. Zo mooi en zo blauw als de nacht. En ik ben zo zwart, ach zo zwart is uw Amenhotep. Toen raakte Psut mij aan, en we gingen zitten, roerloos luisterden we naar een nachtvogel.

Ach Seth, gij zijt zo blauw als de nacht. Zo mooi en zo blauw als de nacht.

Hij raakt hem aan. Roerloos luisteren ze naar de nachtvogel.

Amenhotep

Ja, schrijf nog eens, mijn vlijtige Seth:

Afgezien van de tweede gebeurtenis van mijn leven, mijzelf, ja weer met uil, was Psut de gebeurtenis van mijn leven: paard en dan ook nog wit. Ze kwam op in mijn leven als de volle maan. Voor haar licht werd alles zwart, een schaduw, zowel vis als tafel.

Ik at alleen nog bonen, het eten van bonen is ons niet toegestaan.

Ineens had ik twee hoofdkamers, zij en ik en drie of vier bijkamers, onze toekomst. Ook Psut werd groot en zwart in haar eigen licht.

---

⁶ Kha (18e dynastie) was een architect die diende onder Amenhotep II, Tuthmosis IV and Amenhotep III. Hij superviseerde de bouw van de massieve necropolis projecten van deze farao's.

En ze sprak, also sprak Psut tot mij, Amenhotep, aan de oever van de nachtelijke Nijl: mijn vader moest ik van dienst zijn. Ge kent dat wel, wanneer een moeder tegen haar dochter zegt: stel u niet zo aan! Ik had mijn vader graag doodgeslagen. Ooit sla ik hem dood. Als ik ooit eens een sterke man heb, die mij in zijn armen neemt, of een zoon, die van me houdt.

Hare Majesteit zond mij naar Hatnub, om een grote offertafel van Hatnub-albast op te halen. Ik moest de grafbouwplaats van de farao voorrang verlenen, daar gingen enkele weken tot enkele jaren overheen. Ik was toen met Uni bevriend, die de ambten in het koninklijk paleis bekleedde en ook gemachtigd was om mij een paar gietvormen ter beschikking te stellen, die eerder al voor de voltooiing van de piramide van Merenre waren gebruikt. Ik moest dus zowel in mijn eigen land als in vreemde gebieden méér rondreizen dan me lief was. We sliepen in gemeenschappelijke ruimtes, maar toch was er altijd gelegenheid te vinden voor nevenactiviteiten en bijverdiensten. Ik dacht altijd aan Psut, ik wilde haar iets bieden, een huis met vele kamers. Maar Psut wilde alleen mij. Wie ben ik, zei ik, als ik niet schrijf, zei ik. En ze droeg me op om de geschiedenis van de twee kamers te schrijven.

Twee families kwamen goed met mekaar overeen en ze bouwden hun kamers naast mekaar. De gemeenschappelijke keuken bouwden ze tot in de straat. Er was veel ruzie, maar de samenhang won altijd. Toen vielen de barbaren uit het noorden ons land binnen en ze stormden door de straten. Ook naar de twee kamers aan de straat raasden de krijgers en ze bleven staan. Hadden ze honger? Wilden ze vrouwen? Of waren ze vervuld van naakte moordlust? De kinderen kropen gauw onder de omgekeerde zaaimanden. De zonen verborgen zich in de lege graankisten waarvan de deksels werden dichtgebonden. De volle graankisten werden geopend. Het waren de dochters die dat allemaal deden, alsof zij het minst gevaar liepen. Uiteindelijk klommen de dochters op het dak van het huis en ze trokken achter zich de ladder op. Toen gingen twee krijgers de twee echtgenotes halen, trokken ze op straat, en verkrachtten ze op straat. De ene echtgenoot hield het niet uit, liep de straat op, om zijn vrouw te hulp te schieten, en werd doodgeslagen. De andere echtgenoot bleef bang binnen. Nu had die ene vrouw geen man meer, terwijl de andere man zijn vrouw kon troosten. Zo bleek de lafheid van de ene man verdienstelijk en de moed van de andere man verwerpelijk. De vrucht van de angst werd door de mensen niet op prijs gesteld, wel door zijn eigen vrouw. Maar de mensen prezen de moed van de andere man, waar zijn vrouw niets meer aan had.

De mensen verstopten zich, zo wordt gezegd, de goden vliegen ervandoor.

Schrikt gij ervoor terug, zegt Psut, dat in mijn graf te schrijven?

Ik schreef dit verhaal in menig graf, na mij door niemand nog betreden. Dit verhaal is het begin van een bewustzijn, dat wij nog niet kennen.

Neem het teken voor man, daarvoor de stoppende hand, daarachter de vliegende vleugel.

Zo heb ik dat altijd gedaan. Ze zullen het begrijpen.

We moeten bij de tekst altijd iets anders, iets nieuws voegen.

Erbij zijn en voelen dat ge erbij zijt onder de schoen van een god, die een dak biedt onder het oneindige firmament, een schaduw en een ruimte, zodat de leden niet merken hoe alleen ze zijn in hun moeheid. Met anderen samen zijn, zijn plicht kennen en bier drinken, wat is er mooier? Wat is er beter? Niets. Al de rest is opperste ijdelheid, omdat we ons gedragen zoals we ons altijd gedragen. We maken onze vrouw geen kind en geven van onze rijkdom niets af.

Het is mooi, een brief te ontvangen. Maar ik roep de hele tijd naar u, wie u roept moet ge antwoord geven. Hoe kunt ge iemand die naar u overloopt niet uw gehoor schenken?

Een halsketting heb ik voor u gemaakt en een beeldje van Osiris beschreven.

Als ik schrijf dat het mooi weer is, weet niemand of het slecht met mij gaat. Maar als ik schrijf dat het slecht weer is, spitst de lezer zijn oren en vraagt hij zich af wat de schrijver bedoelt. Bedoelt hij echt slecht weer, en als dat zo is, waarom vindt de schrijver dat dan de moeite waard om op te schrijven? Of bedoelt hij zijn eigen gemoedstoestand, en wat bedoelt hij daar dan mee? Is het slecht weer er om de mensen dichterbij mekaar te brengen? Omdat de eeuwige hemelse hitte hen niet aangaaft? Het slechte weer is dus het graf van het goede weer, en dat graf verzekert ons het eeuwig leven na het uittreden.

Het is mooi voor een man om bij zijn oude tafelgenoten te zijn en bier te drinken.

Ge kent zijn naam en ge schrijft hem in zijn graf. De naam is het enige onderpand voor een leven na de dood. Het schrift is duurzamer dan het rotsgesteente van de piramiden. Het schrift blijft met meer zekerheid voor het nageslacht bewaard dan de mummies die in schitterende graven zijn ingesloten. Alle schatten kunnen worden weggedragen, maar wie vermag het schrift weg te dragen, mijn schrijfkundige Seth?

Alleen wij, schrijvers, kunnen de wirwar van de gesproken talen omzetten in een helder beeld. Ge kent het troebele koeterwaals dat alleen langs de Nijl wordt gesproken. Wie zou de zich afjakkerende leugens kunnen volgen, wie zou uit de onware geluiden iets helders kunnen filteren, wie anders dan wij, schrijvers?

Wie het schrift bezit, bezit de taal, al de rest is geschreeuw. Het geschreeuw is veelvuldig en nietszeggend, het schrift is coherent en onveranderlijk.

Ganzen. Als ik ganzen schrijf, vliegen ze wederom over het graf van de farao en daar blijven ze roerloos hangen, boven het graf van de farao, hoewel ze vliegen – zo word ik eeuwig.

Zo ontstaat er voortdurend iets wat daarvoor niet bestond.

Niet iedereen mag gerechtigd zijn om deze tekst voor te dragen. Alleen wie gerechtigd is, op grond van zijn bekwaamheid om zich doeltreffend te beschermen tegen de gevaren en de schadelijke invloeden die van de in deze tekst gebruikte schrifttekens en woorden uitgaan, is een bekwame geest, zoals ik een bekwame schrijver ben. Een bekwame schrijver is behendig met zijn handen en heeft propere vingers.

Onze schrift Ba⁷ is van goddelijke oorsprong. Zo mag ze alleen maar gelezen worden door ons, schrijvers, en door de voorleespriester. Een echte voorleespriester beheerst de tekst van de schrijver. En voor eender welke schrijver die in de buurt van mijn tekst komt en hem leest, zal ik voor de rechtbank van de grote god Osiris een steun zijn, want ik ben een bekwame voorleespriester. Zo moet de voorleespriester spreken, die mijn graf passeert en dit grafschrift van mij leest. Een voorleespriester is ook een opperarts, zoals Ptahwasch⁸ dat was: de voorleespriester moet ook een magiër zijn, zoals Djedi⁹ dat was. Want een tekst is een magisch instrument, dat erover waakt, dat in Egypte alles bij het oude blijft.

Een schrijver van de administratie, een schrijver van de bonte koe ben ik niet, ook al kon ik dag aan dag honderd grote glazen bier drinken.

Oude man Amenhotep schrijft:

Vergeten is niet het meisje Psut, ik gaf haar mijn woord dat ik haar zou vereeuwigen, door het woord te schrijven bij vele gelegenheden, in de tempel zowel als in de steengroeve, en ook op het water van de heilige Nijl, weliswaar een zonde. Maar de paden van de herinnering zijn de paden van het schrift, ook als ze door het water worden opgeslokt, heeft de godin ze gelezen en rammelt ze met de waterslang van de tijd, die kronkelt en kronkelt omdat ze van de letters buikpijn heeft gekregen.

---

⁷ De god Ba stond voor de macht van de ziel. (en van het schrift?) Deze god was alleen voor de koningen beschikbaar, maar dat veranderde na het Oude Rijk. Op afbeeldingen in het Nieuwe Rijk wordt hij dikwijls afgebeeld als een Ba-vogel, zittend in een boom die dicht bij graven was geplant. Hij stond voor de psychische krachten die lichaam, ziel en geest beheersen, en die het voor de mens mogelijk maakte in een andere gedaante te verschijnen. Ook wordt hij afgebeeld als een Afrikaanse ooievaar. De Ba-vogel heeft het hoofd van een mens, wat het tegenovergestelde is van een mens met het hoofd van een dier, zoals de goden of godinnen normaal worden afgebeeld. Het verwijst naar het goddelijke aspect van het aardse.

⁸ Ptawasch: voorleespriester, schrijver van godsboeken – (<http://www.manetho.de/person/p/ptahwasch.htm>)

⁹ About 900 years after the reign of Khufu we have a story called "Khufu and the Magician". It tells the story of how Khufu brought the magician Djedi to ask him about the secret documents of the god Thoth, the god of wisdom, so he could design his Pyramid. Djedi knew everything about the secret chambers of Thoth, but he did not reveal the secret. (http://www.guardians.net/hawass/articles/three_secret_doors_and_the_magician_djedi.htm)

Schrijf nu, Seth.

Ik, Amenhotep, schrijver der goddelijke schriftrollen, ben bang van alles wat niet wordt geschreven. Ik roep de meesteres der archieven van de godsboeken aan, Seschat¹⁰, de godin van het schrift van de tempel in Abydos. En Seschat zegt: mijn hand schrijft haar lange bestaan als dat, wat uit de mond van Re vloeit. De biezen¹¹ schrijven de oneindigheid. De inkt schrijft de tijd. De inktpot schrijft ontelbare jubilea.

Met deze tekst, waarde Seth, zetten we de traditie voort dat de schrijver niet alleen de bedenker is van het schrift, maar ook de bedenker van teksten.

Laat mij eens lezen wat ge hebt geschreven.

Hij neemt de papieren vluchtig door.

Amenhotep:

Ge hebt één fout gemaakt: ge hebt het teken kip gebruikt voor gans. Als kip zou ik toch niet over de Nijl kunnen vliegen. Verbeter dat. Of wilt ge dat de goden in de lach schieten?

Met één teken werpt ge de hele wereldorde omver! Zelfs wie geoefend is, kan niet altijd even snel begrijpen als lezen, en zo iemand werpt ge dat teken kip naar zijn hoofd, en hij schiet in mijn graf in de lach, of in iemand anders zijn graf.

Wij mogen de goden niet lachend afbeelden, omdat de goden liever hebben dat het lachen van ons is. De goden willen liever jaloers zijn op ons gelach, zodat wij ons kunnen inbeelden dat het lachen van ons is. Alleen zo kunnen wij in dialoog blijven, zeggen de goden.

Ik geloof dat graag, geliefde Psut met de ranke benen, die tot diep in mijn binnenste steken. Uw benen stappen door mijn innerlijke modder en trappen de wormen plat. Ik zie uw benen hoog tot aan de heuvel der vreugde, en daarboven zijt gij, weet ik, mijn waarborg, omdat gij tot in de hemel oprijst, de machtige, mijn reuzin zijt gij, door sterren omkranst. Ik moet niet meer wachten, tot gij sterker wordt zowel in geest als in gestalte. Lekkere Psut, welgemutst zouden wij nu boven de aarde kunnen schommelen.

---

¹⁰ Seschat: godin, ze werd gezien als de heerseres over de plattegronden en schriftten. Ze was procureur van de schrijf- en rekenkunst en noteerde bij de kroning de regeringsjaren op.

¹¹ "Den alten Ägyptern dienten dünne Papyrusstängel als Schreibgeräte, die sie zum Schreiben in eine Schreibflüssigkeit tauchten. Dauerhafte Niederschriften hat man auch mit Binsenstängeln oder entsprechend zugeschnittenem Schilfrohr (Rohrfeder) angefertigt. Später entwickelten die Römer die Metallfeder. Sie wurde im Mittelalter von der Gänsefeder abgelöst. Erst im 19. Jahrhundert begann man wieder mit Metallfedern – insbesondere Stahlfedern – zu schreiben."

Daarom hebben wij toch de goden, om niet door de aardbodem te zakken. De sterren hebben ons erdoor laten vallen, omdat ze te dun gezaaid zijn, dus moesten wij wel op de aarde vallen. Maar de goden zijn dicht, die laten ons niet verder naar beneden vallen. Niemand kan zeggen, waar wij terecht zouden komen. Stel u voor: een god – als die zou mislukken – dan liever helemaal geen. Dus hebben wij op bevel van de goden de graven uitgevonden, waarin wij niet meer door de aarde kunnen vallen zoals de boeren en andere lieden met stront aan hun lijf.

En de goden inspireerden ons tot de cultus, om bij ons op bezoek te kunnen komen, om ons te kunnen troosten, want de goden willen aanspraak, en wij hebben ze nodig, om niet alleen te zijn, om niet verloren te zijn, om niet door de aarde te vallen.

Heb ik u al verteld, heetgeliefde Psut, hoe mij Seschat bezocht, de godin van het schrift, aan wie Thot van de maan zijn kracht verleende?

Laat zien!

Ge hebt "achter de maan" geschreven. Thot is "van de maan", zowel van voren als van achteren. Seschan heeft een lichtblauw kleed aan en ze leidt de hand van de schrijver, dus laat dat staan: achter de maan.

Ze vroeg mij of ik luisterde. Ik zei, als ik u niet zou horen, zoudt ge toch niet met mij spreken, en ze moest lachen. Seschan lachte. Dus kunt ge, Seth, ook dat met de kip laten staan.

Maar vandaag zeg ik u, niemand zal bij uw teken kip lachen. De voordrachtpriester zal niet lachen, omdat hij erin is getrapt, met dat teken, en het mag hem niet opnieuw gebeuren, als hij niet tot de boeren wil worden verstoten. En de toehoorders zullen zich er niet aan storen dat ik als kip over de Nijl vlieg, hoewel dat totaal irreëel is. Niemand heeft ooit een kip over de Nijl zien vliegen, omdat dit fladdervee dat simpelweg niet kan. Maar ze horen de tekst en ze zien de kip vliegen.

Wat is nu reëler: onze ervaringen of onze voorstellingen?

Zeg niks en laat dat zo staan.

Ik denk dat ik nu sterf.

Trek mijn benen onder mij uit, als ik omver val naar achter.

Ik zal zeker en vast gelukkig zijn. En niet meer ongelukkig zijn, vervult al mijn verwachtingen aangaande de andere kant.

Schrijf op het einde van mijn papieren mijn naam Amenhotep. En aan het begin van mijn tekst schrijft ge: mijn grafschrift.

Amenhotep steunt op Seth en staat moeizaam recht. Achter de zwarte gestalte van Amenhotep komt aan de andere oever van de Nijl de witte volle maan op.

Amenhotep

Elke twintigjarige heeft meer beleefd tussen de benen van vrouwen dan ik.

Ik had graag een visioen gehad, een voorspelling. Zie mij doorheen de tijden zitten en blijven zitten, de krokodillen die mij verscheuren, de tijden van de toekomst.

Alle goden heb ik verraden, alleen niet Seschat, de godin van ons beroep, die houdt van de maan.

Ik ben de eerste kip die over de Nijl vliegt.

Lacht.

Amenhotep

Ik heb de schriftuur verruimd. Ik heb daarin plaats gevonden. Gij zult daarin plaats vinden.

Neem het teken voor huis. Neen, voor graf. En begin met mij te noemen.

Bij de vrouwen kon ik mij beheersen. Ik zei de namen van de bomen op. Ook vlak voor het inglippen kon ik mij beheersen. Vooral bij Psut kon ik mij beheersen, wanneer zij mij daarom had verzocht.

Maar nu moet ik de schriftuur tot het uiterste drijven, zodat ze mijn innerlijkste prijsgeeft, juist in onze tijd, waarin schrijvers van het militaire van grootste betekenis worden.

Ik was een schrijver voor de massa. En bij het standbeeld van mijn beschermgod Thot, die ik met de grootste toewijding vereer, en bij mijn eerste leraar Hori, die mij uit het stof van mijn dorp heeft opgeraapt, en bij mijn grote leraar Amenophis, zoon van Hapu, die mij over de marmeren vloer van de tempel heeft geleid, zodat ik zo trots was, en altijd over deze marmeren vloer kan lopen, ook wanneer hij gebarsten zou zijn, en bij Psut, mijn hete liefde, maar die zich nooit zo verruimd heeft, dat ze mij kon begrijpen, want te vroeg werd zij door de krokodillen verscheurd, zodat ze niet meer kon zeggen: Huh! Weer geluk gehad! Bij alles wat ik heb opgesomd moet ik bekennen: Ik ben een verrader.

Iedereen vraagt mij: Ge zijt wat? En ik antwoord: Ik ben een verrader.

Schrijf niet alles op.

Ik heb pech met Psut gehad. Altijd dwaalden haar ogen heen en weer.

Seth schrijft alles op. Amenhotep gaat terug naast hem zitten.

Amenhotep

Voor alles wat ik niet wist, bedronk ik mij met bier.

Ik trek mij terug in de laatste vragen. Ik trek mij terug tot de laatste vraag. Ik stel mij vragen. Ik stel mij vragen terwijl ik besef, met twee stoppende handen, zonder vleugels, ik stel mij vragen terwijl ik besef dat wat voor antwoord dan ook teleurstellend is.

Zo kan ik niet sterven.

Ik denk aan Psut. Ik kon niet met haar slapen. Zij wilde mijn vreugde niet meer zijn.

Moet ik hopen dat ik word verslonden door dezelfde krokodil die haar heeft verscheurd?

Hoe kunt ge voor uzelf de mate van wederzijdse krenking verhelderen, zonder deze mate te vergroten?

Mijn testament: Gooi mijn lichaam in de Nijl. Een krokodil die mij heeft opgevreten, bedreigt voor de rest van de dag geen levend mens meer.

Lacht.

Amenhotep

De knoken die ik de mijne noem, wiens honger zouden die moeten die stillen? Seth, denkt ge dat ik nog evenveel vlees op de weegschaal leg als een kip?

Schrijvend weent Seth.

Amenhotep

En schrijf nu tot slot de oude vloek uit de piramideteksten, tegen iedereen die ons niet meer erkent, die ons alleen maar wil kennen: Schrijver! Schrijver! Breek uw schrijfgerei! Breek uw beide griffels! Verscheur uw papyrusrollen!

Amenhotep komt opnieuw recht en verdwijnt in de richting van de Nijl. Draait zich nog één keer om.

Amenhotep

Het heelal is een kleine zwarte klomp, maar daarrond is alles licht.

Doek.

Ik ben dankbaar dat ik mijn wasmachine kan leegmaken en de was kan ophangen, een activiteit. Een juk daarentegen is het schrijven, het schilderen is pure slavernij: zwoegen voor niets, geen beloning, geen vertroosting

Tijdens een heet weekend – is het veertien dagen geleden? – schreef ik Mijn Graftschrift. Ik wist enkel dat ik het theater niet met de zoveelste obsceniteit, de zoveelste joligheid wilde verrijken – een strak spreekstuk stond mij voor ogen, geen beweging, enkel zinnen, maar wel zin voor zin gesproken zoals geschreven. Ik dacht dat mijn taalboog nog nooit zo gespannen was geweest als tijdens deze twee dagen. Vanzelfsprekend met de voortdurende angst, dat hij zou breken, die boog.

Rundvlees, staat daar onverwacht in zwarte letters op een wit houten bord aan de rand van het trottoir. Natuurlijk weet ik wat het betekent, en toch staat daar niets anders te lezen dan rundvlees, waarom niet stomme koe? Dan duikt zo'n woord in een van mijn teksten op zoals hier, en niemand weet wat dat moet. Dat is realiteit. De angst wordt alleen maar reëel, mijnheer. Wanneer de angst met wortels is doorregen, kan de boom eindelijk worden uitgerukt met de donkere zware kluit rond de wortels, en ge zijt de angst kwijt, zo wordt gedacht.

Ancient. Ik schreef mijn zinnen, en de hersenen seinden daartussen door: ancient. Tot geschreven taalgebied stootte het woord ancient niet door. Ook niet ancestor.

Iets positiefs zeg ik tot mijzelf alleen maar in 't Engels, voor levenskwelling heb ik alleen maar het Duits ter beschikking.

Ancestor. Wie weet zo plotsklaps wat dat wil zeggen?

Ik was natuurlijk graag tot koninklijke hoogte doorgestoten, en uit Psut zou dan Hatshepsut zijn voortgekomen. Ik werd gewaar dat Psut graag een prinses zou zijn geweest, maar ze zou mij, mijn alter ego, mijn schrijfpersoon, de van mij geschreven persoon, niet als koning hebben erkend, en dat vond ik al vervelend in mijn onbewuste deel, zodat ik in mijn denken helemaal niets opzij moest schuiven.

Maar wat betekent ik en de ganse hocus-pocus daarrond? Juist, zei ik tegen mezelf, dat is dus het einde van het stuk en ik liep door de zonnige Kaufingerstraße. Alleen maar een beetje tijd winnen, dan komt de afstand vanzelf. Als de wonde niet geneest, zult ge ze vergeten.

Maar ik dacht helemaal niets. Het stuk was weg, alleen ancient en ancestor waren er nog, twee warrige woorden.

Ik keek een zijstraat in, ze was opgeruimd zoals bij de goede schilderijen van Chirico¹². Ook München kan van een klare lijn getuigen. Ik zal hier nog de hele wereld beleven.

De aanvangsuren van de cinema kwamen mij niet uit. Onafgeleid ging ik terug. Lucht!

Rundvlees?

Ancient betekent oud, en ancestor betekent voorouder. Is met Amenhotep een oude voorouder bij mij op bezoek gekomen? Ik weet het niet.

Rundvlees.

Zeker is alleen dat het vandaag een flink stuk warmer is.

Ik ben alleen en verlang naar nieuwe fantasieën.

München, 22.7.95

---

¹² "The case of Giorgio de Chirico is one of the most curious in art history. An Italian, born in 1888 and raised partly in Greece - where his father, an engineer, planned and built railroads - he led a productive life, almost Picassoan in length; he died in 1978. He had studied in Munich, and in his early twenties, under the spell of the Symbolist painter Arnold Böcklin, he began to produce a series of strange, oneiric cityscapes. When they were seen in Paris after 1911, they were ecstatically hailed by painters and poets from Picasso to Paul Éluard; before long de Chirico became one of the heroes of Surrealism."